

חבל נחלתו

ממה שירויחו כדעת הרמב"ן והרשב"א".

ומסכם התיבות: "ולענין דינא בשותפין בדבר שלא בא לעולם כשנעשה בקנין סודר או אפילו ע"י משיכת המטלטלים דקנין גמור הוא כמ"ש המהרי"ט ח"א סי' ק"מ אינו יכול לחזור אפילו להבא. ובלא קנין רק כשהתחילו לישא וליתן יכול לומר קיים לי כרמב"ן ורשב"א דס"ל דיכול לחזור להבא אבל לענין מה שהרויחו לכר"ע אינו יכול לחזור ובאומנין שהרויחו נראה דאינו יכול לחזור אפילו בלא

קנין".

מסקנה

עפ"י דברי התיבות עולה שבמקרה שלנו שלא עשו שום קנין לגבי מה שעבדו והרויחו אינם יכולים לחזור בהם, אולם לגבי מכאן ולהבא יכול אחד האומנים – הרופאים (הרוצה לפרוש) לומר "קיים לי" וע"כ יכול לפרק את חלוקת הרוחים מכאן ולהבא.

סימן עז

שליח ששינה מדעת משלחו

שאלה

אדם שלח מיופה כוח ל"סגור" עבורו עיסקה של קניית סחורה. השליח שינה מדעת משלחו וקנה סחורה אחרת. מי אחראי להפסדים או לרווחים?

תשובה

א. בב"ק [ק"ב ע"ב]: "ת"ר הנותן מעות לשלוחו ליקח לו חטין ולקח מהם שעורין, שעורין ולקח מהם חטין, תניא חדא: אם פחתו – פחתו לו, ואם הותירו – הותירו לו, ותני חדא: אם פחתו – פחתו לו, ואם הותירו – הותירו לאמצע!" היינו שתי הברייתות מסכימות כי שליח ששינה צריך לשלם את ההפסד, אולם אם הותירו, היינו לאחר ששינו הרויחו בסחורה אותה קנו במעות המשלח בכך נחלקו, לפי בריתא אחת הרווח לשליח ולפי השניה המשלח והשולח חולקים ברווח.

ב. בגמרא נחלקו האמוראים איך להעמיד את הברייתות, האם כר' מאיר הסובר שינוי

קונה או כר' יהודה הסובר ששינוי אינו קונה. מסכם הרי"ף: "וכיון דק"ל כרבי יהודה, חזינן אם לסחורה נתן לו בתורת שותפות אם פחתו פחתו לשליח מפני שהוא משנה, ואם הותירו הותירו לאמצע, דאפילו לר' מאיר כיון דלסחורה יהבינהו ניהליה לא קני לה בשינוי". כלומר אם השליח היה שותף בעיסקה אפילו לר"מ וכש"כ לר' יהודה ששינוי אינו קונה, אם הפסיד – השליח/שותף משלם את ההפסד כיון שהמשלח טוען לתיקוני שלחתיך ולא לעיוותי – והשליח עקר את שליחותו בכך ששינה מהוראות משלחו. אולם אם הרויח, שניהם שותפים ברווח כיון שסו"ס קיבל את המעות לשם מסחר משותף, וע"כ אף ששינה לא עקר שליחותו, ואפילו ר"מ [הסובר שינוי קונה] במידה וקיבל את המעות לסחורה אין השינוי מדעת המשלח מקנה לו את כל הרווח.

ממשיך הרי"ף: "ואם לא נתן לו בתורת שותפות אלא לקנות בהן חטין לסחורה לא

חבל נחלתו

שיתבאר במסכת כתובות פרק אלמנה ניונית אם היה דבר שיש לו קצבה והוסיפו לו חולק השליח עם בעל המעות אע"פ שלא נמסרו לו בתורת שותפות".

ונראה שהסבר דבריהם כך: בסוגיית הוסיפו לשליח חלקו בין הוספה שיש לה קצבה להוספה שאין לה קצבה. בהוסיף המוכר דבר שאין לו קצבה זהו מכר במחיר נמוך וע"כ הכל לבעל המעות, מפני שלשם כך היתה השליחות. אבל בהוסיף דבר שיש לו קצבה זוהי מתנה, וישנה מחלוקת בין הראשונים האם חולקים בגלל ספק למי הוסיף המוכר, או שרואים את העיסקא הנוצרת כשותפות מאולצת בין הצדדים זה בגלל מעותיו וזה בגלל טרחתו [עי' סמ"ע סי' קפ"ג ס"ק י"ח]. הרי"ף וסיעתו סוברים שאין לדמות מקרה שליח ששינה לשליח הוסיפו לו, וע"כ בדר"כ הרווח למשלח. אבל בעל ההשלמה והמאירי סוברים שבדבר שיש לו קצבה היינו ששערו קבוע ונוצר בו רווח, הרי הרווח כמקח משותף ששניהם עמלו בו, זה בשליחותו וזה בממונו. אבל דבר שאין שערו קבוע והוזילו לשליח אף שהשליח שינה משליחותו, כיון שאינו גזלן בזה זוכה רק המשלח.

ה. אף בירושלמי הובאו שתי הברייתות, והירושלמי מעמיד את הברייתא שחולקים המשלח והשליח כר' יהודה. וכן פסק הרא"ה [מובא בני"ן] "דמן הירושלמי נראה דאפילו בשלוחו גרידא שאין לו שותפות בשכר כלל, אמרינן לר' יהודה דהלכתא כוותיה דהותירו לאמצע, ואתיא כהיא דאמרינן בכתובות [צ"ה ע"ב] 'הוסיפו לו אחת יתירה חולקין' דמשום גרמא שלו הוסיפו לו, שהרי אין דרך לתת כן לאחרים והכא נמי אילו עשה שליחותו הכל לבעל המעות שידו

יטול ממנה כלום, אם פחתו פחתו לשליח מפני שהוא משנה, ואם הותירו הותירו לבעל המעות, וכן אם נתן לו מעות לקנות בהן חטיף לאכילה וקנה לו שעורים אם פחתו פחתו לשליח ואם הותירו הותירו לבעל המעות. דלא אמרינן הותירו לאמצע אלא כשנתן לו מעות בתורת שותפות... אבל שלא בתורת שותפות בין לסחורה בין לאכילה אליבא דר' יהודה חד דינא הוא אם הותירו הותירו לבעל המעות ואם פחתו פחתו לשליח. וכן הלכתא". היינו השליח עקר שליחותו, אולם אינו נעשה גזלן, וכיון שהרווח הושג ע"י מעותיו של המשלח, המשלח בעל המעות זוכה בו.

ג. כר"ף פסקו הרמב"ם, הרא"ש, הסמ"ג והטור [סי' קפ"ג]. והמרדכי [פ"ט סי' קכ"ג] הוסיף: "כתב האלפסי דלא אמר ר' יהודה הותירו לאמצע אלא כשנתן לו המעות בשותפות למחצית שכר אבל אם נתן לו שלא בתורת שותפות אם הותירו הותירו לבעל המעות וכן פסק ר"י. והא לא דמיא לפלוגתא דרבי יהודה ור' יוסי דאם הוסיפו לו מנה יתרה אם הכל לבעל המעות או יחלוקו דבפרק אלמנה נונית, דהכא שינה לגמרי בשליחותו".

ד. אולם מספר ראשונים חלקו על רוב סיעה שפסקו כר"ף.

בעל ההשלמה [פ"ט סי' ט'] העיר: "מה שכתב הרב אלפסי ז"ל דלא אמרינן הותירו לאמצע אלא בדיהבינהו נהליה לזווי בתורת שותפות, אבל אם לא יריב בתורת שותפות הותירו לבעל המעות בין שעורים בחטים בין חטים בשעורים בין לאכילה בין לסחורה **דוקא בדבר שאין לו קצבה אבל בדבר שיש לו קצבה חולקין** והכי איתא בפרק אלמנה נונית". וכן כתב המאירי: "ומ"מ לפי מה

חבל נחלתו

המתיבות ובעל העיטור דחולקים **אפילו בדבר שאין לו קצבה כיון ששינה**, וכ"כ הנ"י פ' הגוזל בשם הרא"ה וכן נ"ל עיקר בש"ס. ואע"ג דקי"ל כר' יודא דשינוי אינו קונה מ"מ כיון שבגרמת השליח ששינה הרווח – חולקים. אף שרבו הפוסקים הלא המה: הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ורש"י ותוס' ושאר פוסקים שפסקו כהטור והמחבר, אך נ"ל דיכול המוחזק לומר קים לי כבעל מתיבות ובעל העיטור והרא"ה¹... ונראה בש"ך שלא חילק בין דבר שיש לו קצבה לדבר שאין לו קצבה.

כידו, אבל עכשיו ששינה הרי הוא גרם אותו ריוח וכן המעות גרמו לפיכך חולקין".
עולה שהירושלמי, והרא"ה בעקבותיו, חולק על הבבלי וסובר שלפי ר' יהודה אם השליח שינה והרויח במעות המשלח יותר מהשליחות המקורית – הרווח משותף בין שניהם משום שזה גרם לו במעותיו וזה בשליחותו. וכאן בניגוד להשלמה והמאירי לא חילקו בין דבר שיש לו קצבה לאין לו קצבה.
ו. השו"ע [קפ"ג, ה'] פסק כרי"ף.
אבל הש"ך [ס"ק י'] כתב: "ודעת בעל

סימן עח

הצורך בידיעת מוכר עבור מי המכר

שליח שקיבל מעות ממשלחו לקנות לו דבר מה – שינה מדעת משלחו (לקנות חטים וקנה שעורים). ומסיק ר' יוחנן אליבא דר' יהודה שאם היה רווח בעיסקה חולקים השליח והמשלח. היינו אע"פ שהשליח כבי' עקר את שליחותו, בכ"ז כיון שלא קנה לעצמו המקח של שניהם.
בגמרא ישנה קושיה על ר' יוחנן: "מחכו עלה במערבא לר' יוחנן אליבא דר' יהודה וכי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות". היינו, כיצד קנה המשלח [בעל המעות], הרי מצד הקונה-השליח ישנה לכאורה עקירת השליחות, ומצד המוכר הרי אינו מתכוין להקנות לבעל המעות שהרי הוא נפגש עם השליח.

שאלה

ראובן ביקש ממשה שיקנה עבורו ספר מסויים, משה קנה עבור ראובן במעותיו שלו. לאחר הקניה אבד הספר באונס טרם שהגיע ליד ראובן. האם מוטל על ראובן לפצות את משה, או שמשה הוא הנפסד.

תשובה

צריך לברר למי נקנה החפץ בשעת הקניין, האם למשלח או לשליח. ושאלה נוספת העולה מתוך הברור: האם המוכר צריך לדעת למי הוא מקנה?

א. המקור בש"ס והשאלות העולות ממנו

בב"ק [ק"ב ע"ב] הגמרא מביאה מקרה בו

1. בנתיבות המשפט [ס"ק ח'] כתב שדברי הש"ך לא נראו לו, שכיון שהשליח שינה מהוראת המשלח הרי המעות הן פקדון אצלו, ושליח שקנה במעות פקדון הרווח למשלח. ואולי חולקים כשהתכוון לקנות אדעתא שיהיה לאמצע.